प्रसारित तथा वितरित गरिएको शुक्रबारको प्रवचन (जुमाको खुत्बा)

मितिः ८ रबिउल अव्वल १४४८ हिजरी (तदनुसार २१ अगस्ट २०२६ ईस्वी)

शरियासम्मत शिष्टाचारहरू

पहिलो प्रवचन (पहिलो खुत्बा)

सबै प्रशंसा अल्लाहका लागि हुन्, जसले हरेक कुरालाई आफ्नो ज्ञानले घेरेका छन्, हरेक वस्तुको सृष्टिलाई सर्वोत्तम बनाएका छन्, आफ्ना बन्दाहरूलाई शिष्टाचार सिकाएर उत्कृष्ट संस्कार दिएका छन्, र यस धर्मलाई यस्तो पूर्ण जीवन-विधान (शरिया) बनाएका छन् जसले जीवनको कुनै पनि पक्षलाई विना नियम छोडेको छैन, र कुनै पनि स्वभाव वा आचरणलाई विना परिष्कार छोडेको छैन। म गवाही दिन्छु कि अल्लाह बाहेक अरू कोही सत्य पूज्य छैन, उहाँ एक्लो हुनुहुन्छ, उहाँको कुनै साझेदार छैन। र म गवाही दिन्छु कि मुहम्मद (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) उहाँका भक्त र सन्देशवाहक हुनुहुन्छ, जसलाई उत्तम चरित्रका साथ पठाइएको थियो, र जसले सुक्ष्मभन्दा सुक्ष्म शिष्टाचारहरूको शिक्षा दिनुभयो। अल्लाहको असङ्ख्य कृपा, शान्ति र धेरै-धेरै आशीर्वाद उहाँमाथि, उहाँको परिवारजनमाथि र उहाँका सम्पूर्ण साथीहरू (सहाबाहरू) माथि रहोस्।

यसपछिः

हे अल्लाहका भक्यहरू हो! अल्लाहसँग डराऊ (तकवा अपनाऊ), र यो कुरा जानिराख कि कुनै पनि जाति वा समुदाय धेरै धनसम्पत्ति वा अग्ला-अग्ला भवनहरूले चिनिँदैन, बरु आफ्ना असल चरित्र र शिष्टाचारले चिनिन्छ:

"जातिहरूको अस्तित्व तबसम्म रहन्छ जबसम्म तिनीहरूको नैतिकता र चरित्र रहन्छ,

यदि तिनीहरूको चरित्र नै समाप्त भयो भने तिनीहरूको अस्तित्व पनि समाप्त हुन्छ।"

किनकि व्यवहार भनेको हृदयको ऐना हो, र सभ्यता तथा शिष्टता अन्तस्करणमा लुकेका भावनाहरूको अनुवादक हो;

{وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ} [البقرة: 281].

{र त्यो दिनसँग डराऊ, जुन दिन तिमीहरू सबै अल्लाह तर्फ फर्काइनेछौ; अनि प्रत्येक व्यक्तिलाई उसले कमाएको (कर्मको) पूरा बदला दिइनेछ र तिनीहरूमाथि कुनै अन्याय हुनेछैन} [अल-बकराह: २८१]।

हे मुस्लिमहरू हो!

यस धर्मको सबैभन्दा आश्चर्यजनक र विशिष्ट पक्ष के हो भने, यसले केवल ठूला-ठूला मुद्दाहरूको सुधारमा मात्र आफूलाई सीमित राखेन, बरु दैनिक जीवनका साना-तिना बानी-व्यहोरा र सुक्ष्म आचरणहरूमा समेत प्रवेश गऱ्यो र तिनीहरूलाई अत्यन्तै सुन्दर ढङ्गले ढाल्दियो, जसले गर्दा एक मुस्लिमको सम्पूर्ण जीवन नै

शिष्टाचार बन्योः उसको उपासना (इबादत) मा, उसको सामाजिक व्यवहारमा, उसको बोलीमा, उसको खानपिनमा, उसको सुताइमा, यहाँसम्म कि दिसा-पिसाब गर्ने र शौच जाने शिष्टाचारमा समेत।

हजरत सलमान (रजियल्लाहु अन्हु) बाट वर्णित छ, उहाँले भन्नुभयोः एक व्यक्तिले मलाई भन्योः "मैले देखिरहेको छु कि तिम्रा साथी (पैगम्बर मुहम्मद सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) ले तिमीहरूलाई हरेक कुरा कसरी गर्ने भनेर सिकाउनुहुन्छ, यहाँसम्म कि तिमीहरूमध्ये कोही दिसा-पिसाब गर्न जाँदा के गर्ने भन्नेसम्म सिकाउनुहुन्छ!" मैले भनेः "हो, अवश्य, तिमीले उपहास गरे पनि यो सत्य हो, उहाँले हामीलाई दिसा-पिसाब गर्दा के गर्ने भनेर सिकाउनुहुन्छ। र उहाँले हामीलाईः «शौच गर्दा किब्ला (काबा) तर्फ मुख फर्काउन वा त्यस तर्फ ढाड-पिठिउँ फर्काउन, दाहिने हातले शौच सफा गर्न, गोबर वा हड्डीले सफा नगर्न, र तीनवटा भन्दा कम ढुङ्गाले शौच सफा गर्नबाट निषेध गर्नुभएको छ»" [मुस्लिम र अहमद, र शब्दहरू अहमदका हुन्]।

यस्तो धर्म जसले तिमीलाई कसरी बस्ने, कसरी बोल्ने मात्र होइन, बरु कसरी हाच्छ्युँ गर्ने, कसरी हाई (उबासी) काढ्ने, र आफ्ना सामान्यभन्दा सामान्य अवस्थामा पनि अरूलाई हानि वा कष्ट पुग्नबाट कसरी जोगाउने भन्नेसमेत सिकाउँछ! त्यसोभए यस्तो व्यापकता पछि अरू कुन व्यापकता हुन सक्छ र?! अनि यो भन्दा प्रभावकारी संस्कार र प्रशिक्षण अरू कुन हुन सक्छ?!

हे अल्लाहका बन्दाहरू हो!

इस्लाममा शिष्टाचार कुनै झुटो देखावटीपन वा क्षणिक बनावटी व्यवहार होइन, बरु यो एउटा गुप्त आराधना (इबादत) हो, जसद्वारा आत्माहरूको तौल गरिन्छ र मानिसहरूको वास्तविक पहिचान थाहा हुन्छ। जसले यी सुक्ष्म शिष्टाचारहरूको ख्याल राख्छ, त्यसले उसको जीवित हृदय, निर्मल आत्मा र सभ्य स्वभावलाई दर्शाउँछ। र जसले यसलाई बेवास्ता गर्छ वा तुच्छ ठान्छ, त्यसले उसको भित्री अज्ञानता, लापरवाही र रुखो स्वभावलाई उजागर गर्छ। त्यसैकारण, शरियाले दैनिक बानीहरूको संस्कार गर्न र व्यवहारिक आचरणहरूलाई सुधार्न मार्गदर्शन गरेको छ।

र ती शिष्टाचारहरूमध्ये एउटा हाच्छ्युँ गर्ने शिष्टाचार हो। हजरत अबु हुरैराह (रजियल्लाहु अन्हु) बाट वर्णित छ कि पैगम्बर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) ले भन्नुभयो: «निःसन्देह अल्लाहले हाच्छ्युँलाई मन पराउनुहुन्छ र हाई काढ्नुलाई अप्रिय ठान्नुहुन्छ। त्यसैले जब कसैले हाच्छ्युँ गर्छ र 'अल्हम्दुलिल्लाह' (सबै प्रशंसा अल्लाहका लागि हुन्) भन्छ भने, त्यो सुन्ने प्रत्येक मुस्लिममाथि उसलाई 'तश्मीत' गर्नु (अर्थात् 'यर्हमुकल्लाह' भन्नु) कर्तव्य बन्दछ» [बुखारी र मुस्लिम]।

विचार गर्नुहोस् कि इस्लामले कसरी हाच्छ्युँलाई पनि एउटा स्मरण (जिक्र) बनाइदियो, र त्यसमा मानिसहरूबीच आपसी सम्बन्ध र दयाको व्यवस्था गरिदियो! हाच्छ्युँ गर्नेले भन्छः *(अल्हम्दुलिल्लाह)*, र उसको भाइले जवाफ दिन्छः *(यर्हमुकल्लाह - अल्लाहले तिमीमाथि दया गरून्)*, अनि उसले पुनः जवाफ फर्काउँछः *(यहदीकुमुल्लाह व युस्लिहु बा-लकुम - अल्लाहले तिमीहरूलाई*

सतमार्ग दिऊन् र तिम्रो अवस्था सुधार्दिऊन्)। यी साना र सरल शब्दहरू हुन्, तर यिनले आपसी प्रेम निर्माण गर्छन् र आत्मीयताको बीउ रोप्छन्।

र शिष्टाचारमध्ये यो पनि हो कि मानिसले आफ्ना कारणले अरू मानिसहरूलाई कष्ट नहोस् भन्ने कुराको ख्याल राखोस्; त्यसैले हाच्छ्युँ गर्दा आवाज मधुरो बनाओस् र आफ्नो मुख छोपोस्। किनकि «पैगम्बर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) जब हाच्छ्युँ गर्नुहुन्थ्यो, तब आफ्नो हात वा कपडाले आफ्नो अनुहार छोप्नुहुन्थ्यो र त्यसद्वारा आफ्नो आवाजलाई मधुरो बनाउनुहुन्थ्यो» [तिर्मिजीले हजरत अबु हुरैराह रदियल्लाहु अन्हुको हदीसबाट वर्णन गरेका छन् र यसलाई सही भनेका छन्]।

हे मोमिनहरू हो!

ती शिष्टाचारहरूमध्ये अर्को शिष्टाचार हाई (उबासी) काढ्ने शिष्टाचार हो। हजरत अबु हुरैराह (रजियल्लाहु अन्हु) बाट वर्णित छ कि पैगम्बर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) ले भन्नुभयो: «हाई काढ्नु शैतानको तर्फबाट हो, त्यसैले जब तिमीहरूमध्ये कसैलाई हाई आउँछ भने उसले सकेसम्म त्यसलाई रोक्ने प्रयास गरोस्। किनकि जब तिमीहरूमध्ये कसैले 'हा...' भन्छ, तब शैतान हाँस्छ» [बुखारी र मुस्लिम]।

हाई काढ्नुलाई शैतानतर्फ यसकारण जोडिएको हो किनकि यसले अल्छीपन, भारीपन र सुस्ततालाई जनाउँछ; यसको विपरीत हाच्छ्युँलाई अल्लाहले मन पराउनुहुन्छ किनकि यसले प्रायः स्फूर्ति, ऊर्जा र सक्रियतालाई जनाउँछ। त्यसैले एक मुस्लिमका लागि हाई आउने कारणहरूलाई हटाउनु र आफ्नो मर्यादा कायम

रहने गरी तथा आफ्नो रूप/व्यक्तित्व नबिग्रिने गरी यसको सामना गर्नु उत्तम (मुस्तहब) हुन्छ।

र सुक्ष्म शिष्टाचारहरूमध्ये डकार (Burping) को शिष्टाचार पनि एक हो। डकार भनेको पेटबाट मुख हुँदै निस्कने हावाको आवाज हो, जुन प्रायः पेट भरिएपछि आउँछ। र जब मानिसले वरपर बसिरहेकाहरूको कुनै पर्वाह नगरी जानीजानी त्यो अप्रिय आवाज निकाल्छ, तब यसले अरूलाई निकै कष्ट र असहजता पुऱ्याउँछ।

हजरत इब्ने उमर (रजियल्लाहु अन्हुमा) बाट वर्णित छ, उहाँले भन्नुभयोः एक व्यक्तिले पैगम्बर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) को अगाडि डकार गऱ्यो, तब उहाँले भन्नुभयोः «हाम्रो अगाडि आफ्नो डकार रोक (अर्थात् अरूलाई यसको आवाज वा दुर्गन्धले कष्ट नदेऊ)» [यसलाई तिर्मिजीले वर्णन गरेका छन् र अल्बानीले हसन भनेका छन्]।

यसरी उहाँ (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) ले उसको व्यवहारको सुधार र खराब बानीको संशोधन दुवैलाई एकैसाथ जोडिदिनुभयो। किनकि डकारबाट रोक्नु भनेको वास्तवमा त्यसको मूल कारण अर्थात् धेरै खानु वा पेट टन्न भर्नुबाट रोक्नु हो।

हजरत मिकदाम बिन मादी करिब (रजियल्लाहु अन्हु) बाट वर्णित छ, उहाँले भन्नुभयोः मैले रसूलुल्लाह (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) लाई भन्दै गरेको सुनेको छुः «कुनै पनि मानिसले आफ्नो पेट भन्दा खराब भाँडो भरेको छैन। आदमको सन्तान (मानिस) का लागि आफ्नो ढाड सीधा राख्न सकिने केही गाँस नै पर्याप्त

छन्। यदि धेरै खानै पर्ने बाध्यता छ भने, एक तिहाइ खानाको लागि, एक तिहाइ पानीको लागि र एक तिहाइ सास फेर्नका लागि छुट्याओस्» [यसलाई तिर्मिजीले वर्णन गरेका छन् र सही भनेका छन्]। र अरबहरू भन्ने गर्थेः *(जब पेट भरिन्छ, तब सोच-विचार मन्द हुन्छ)*।

म आफ्नो यो भनाइ यहीं टुङ्ग्याउँछु र म आफ्ना तथा तपाईंहरूका सबै पापहरूका लागि अल्लाहसँग क्षमायाचना गर्दछु र उहाँतर्फ पश्चात्ताप गर्दछु। अतः तपाईंहरू पनि उहाँसँग क्षमायाचना गर्नुहोस् र उहाँतर्फ पश्चात्ताप (तौबा) गर्नुहोस्; निःसन्देह उहाँ नै परम क्षमाशील, अत्यन्त दयालु हुनुहुन्छ।

दोस्रो प्रवचन (दोस्रो खुत्बा)

अल्लाहका लागि धेरै, पवित्र र बरकतपूर्ण प्रशंसा छ। म गवाही दिन्छु कि अल्लाह बाहेक अरू कोही सत्य पूज्य छैन, र म गवाही दिन्छु कि मुहम्मद उहाँका बन्दा र सन्देशवाहक हुनुहुन्छ।

यसपछिः

हे अल्लाहका भक्तहरू हो! अल्लाहसँग डराउनुपर्ने जस्तो गरि डराऊ, गोप्य र खुला सबै अवस्थामा उहाँको निगरानीको ध्यान राख, र यो जानिराख कि तिमीहरू सबै उहाँतर्फ नै पुनर्जीवित भएर भेला गराइनेछौ।

हे आदरणीय व्यक्तित्वहरू हो!

यदि इस्लामले यी आचरणहरूलाई सामान्य अवस्थाहरूमा समेत परिष्कृत र सभ्य बनाएको छ भने, अल्लाहका घरहरू (मस्जिदहरू) मा यिनको ख्याल राख्नु अझ बढी अनिवार्य र महान् छ। किनकि मस्जिदहरूको आफ्नै पवित्रता छ, र तिनको आदर तथा सम्मान गर्ने आफ्नै अधिकार छ।

अल्लाह तआलाले फरमाउनुभएको छः

{ فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ (36) رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ } [النور: ٣٦ – ٣٧]،

{ती घरहरूमा (उज्यालो चम्किन्छ) जसलाई उच्च बनाउन र जसमा आफ्नो नाम स्मरण गर्न अल्लाहले अनुमति दिनुभएको छ; त्यहाँ बिहान र साँझ उहाँको महिमा गान गर्छन् (३६) यस्ता मानिसहरू जसलाई कुनै व्यापार वा किनबेचले पनि अल्लाहको स्मरण, नमाजको स्थापना र जकात दिनबाट विचलित गर्दैन; तिनीहरू त्यो दिनसँग डराउँछन् जुन दिन हृदयहरू र आँखाहरू उल्टिनेछन् (व्याकुल हुनेछन्)} [अन-नूरः ३६– ३७]।

तर हामी मस्जिदहरूमा यस्ता कति धेरै अशोभनीय कुराहरू भएको देख्छौं जसलाई मानिसहरूले ध्यान नै दिंदैनन्! मानिसहरू मुख नछोपी र आवाज मधुरो नगरी हाच्छ्युँ गर्ने, हाई काढ्ने र डकार गर्ने गरिन्छ; जबकि मस्जिदहरू यस्ता ठाउँ हुन्

जहाँ शरीरका अङ्गहरू शान्त हुनुपर्छ र त्यसको वातावरणभित्र हृदयहरू विनीत हुनुपर्छ! के यो उचित हुन सक्छ कि मानिसहरूको बैठक वा सभाहरूमा त शिष्टाचारको ख्याल राखियोस्, तर सम्पूर्ण मानिसहरूका मालिक (रब) को घरमा भने त्यसलाई बेवास्ता गरियोस्!?

हे मोमिनहरू हो!

मस्जिदको सम्मान गर्नु भनेको यसलाई घृणा वा विकर्षण पैदा गर्ने हरेक कुराबाट सुरक्षित राख्नु हो, र उपासनाको शान्ति तथा एकाग्रतालाई भङ्ग गर्ने हरेक कुराबाट जोगाउनु हो। र जब शरियाले मस्जिदभित्र चर्को स्वरमा कुरआन पढ्नबाट समेत रोकेको छ भने, यस्ता अशोभनीय आवाजहरू चर्को बनाउने बारेमा के भन्न सकिन्छ!

हजरत अबु सईद अल-खुद्री (रजियल्लाहु अन्हु) बाट वर्णित छ, उहाँले भन्नुभयो: रसूलुल्लाह (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) ले भन्नुभयो: **«सावधान! तिमीहरूमध्ये प्रत्येक व्यक्ति आफ्नो प्रतिपालकसँग एकान्त वार्तालाप (मुनाजात) गरिरहेको हुन्छ, त्यसैले तिमीहरूमध्ये कसैले पनि एकअर्कालाई कष्ट नपुऱ्याओस्, र कुरआनको पठनमा एकले अर्कोभन्दा चर्को स्वर नगरोस्»** [यसलाई अबु दाऊदले वर्णन गरेका छन् र अल्बानीले सही भनेका छन्]।

र हजरत साइब बिन यजिद (रजियल्लाहु अन्हु) बाट वर्णित छ, उहाँले भन्नुभयो: (म मस्जिदमा उभिरहेको थिएँ, तब एक व्यक्तिले मलाई सानो ढुङ्गाले हिर्काए। मैले हेर्दा त उहाँ हजरत उमर बिन अल-खत्ताब (रजियल्लाहु अन्हु) हुनुहुँदो

रहेछ। उहाँले भन्नुभयो: "जाऊ र ती दुई जनालाई म कहाँ लिएर आऊ।" म ती दुईलाई लिएर उहाँकहाँ आएँ। उहाँले सोध्नुभयो: "तिमीहरू को हौ? - वा तिमीहरू कहाँका हौ? -" तिनीहरूले भने: "हामी ताइफका बासिन्दा हौं।" उहाँले भन्नुभयो: "यदि तिमीहरू यसै सहर (मदिना) का बासिन्दा भएको भए मैले तिमीहरूलाई कडा सजाय दिने थिएँ, तिमीहरू रसूलुल्लाह (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) को मस्जिदमा आफ्ना आवाजहरू चर्को गर्छौं!") [बुखारी]।

हे अल्लाहका भक्तहरू हो!

यस्ता कुराहरूमा शिष्टाचार अपनाउनु आत्माको उच्चताको चिन्ह र जीवित अन्तस्करणको प्रमाण हो। किनकि एक मोमिन केवल आफ्नो लागि मात्र बाँच्दैन, बरु उसले आफ्नो वरिपरिका मानिसहरूको ख्याल राख्छ र उनीहरूलाई हानि वा कष्ट पुऱ्याउने कुराहरूबाट जोगिन्छ, चाहे त्यो जतिसुकै सानो कुरा किन नहोस्।

हजरत अब्दुल्लाह बिन अम्र (रजियल्लाहु अन्हुमा) बाट वर्णित छ, उहाँले भन्नुभयो: पैगम्बर (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) ले भन्नुभयो: «मुस्लिम त्यो हो जसको जिब्रो र हातबाट अन्य मुस्लिमहरू सुरक्षित रहन्छन्, र मुहाजिर (हिजरत गर्ने) त्यो हो जसले अल्लाहले निषेध गरेका कुराहरूलाई त्याग गर्दछ» [बुखारी र मुस्लिम]।

र जसरी जिब्रो र हातबाट कष्ट पुऱ्याउन निषेध गरिएको छ, त्यसरी नै अरूलाई विकर्षित गर्ने र कष्ट पुऱ्याउने हरेक कुराबाट पनि निषेध गरिएको छ। त्यसैले एक मुस्लिममाथि अनिवार्य दायित्व छ कि उसले आफूलाई यी शिष्ट संस्कारहरूमा

प्रशिक्षित गरोस्, अरूलाई पनि यसतर्फ डोऱ्याओस्, र आफ्नो आत्मालाई यी उच्च शिष्टाचारहरूमा आबद्ध गरोस्।

हे अल्लाह! इस्लाम र मुस्लिमहरूलाई शक्ति तथा इज्जत प्रदान गर्नुहोस्, र शिर्क (बहुईश्वरवाद) तथा मुश्रिकहरूलाई अपमानित गर्नुहोस्। हे अल्लाह! सम्पूर्ण मुस्लिम पुरुष तथा मुस्लिम महिलाहरूलाई, र मोमिन पुरुष तथा मोमिन महिलाहरूलाई क्षमा गरिदिनुहोस्—चाहे ती जीवित होऊन् वा दिवंगत। हे अल्लाह! हाम्रा अमिर (शासक) र उहाँका युवराजलाई तपाईंको मार्गनिर्देशन अनुसार चल्ने तौफिक (सफलता) दिनुहोस्, र उहाँहरूका कार्यहरूलाई आफ्नो आज्ञाकारिता र प्रसन्नतामा बनाइदिनुहोस्। र यस देशलाई शान्तिपूर्ण, सन्तुष्ट, उदार, समृद्ध, सुरक्षा र ईमानको केन्द्र बनाइदिनुहोस्, तथा सम्पूर्ण मुस्लिम देशहरूलाई पनि त्यस्तै बनाइदिनुहोस्।

शुक्रबारको नमाजका लागि नमुना खुत्बा तयारी समिति